

Saboteur

Van Marte Kaan verscheen eveneens bij uitgeverij Ambo

*Lang leve de liefde. Over de donkere kant van verliefdheid,
hartstocht en verlangen*

Marte Kaan

Saboteur

Verhalen

Ambo|Amsterdam

ISBN 978 90 263 2357 7

© 2014 Marte Kaan

Omslagontwerp Tessa van der Waals

Foto auteur © Haran Kumar

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

It's dirty work, getting closely acquainted with the human.

– Hanif Kureishi

Het raam van de waanzin staat wagenwijd open

– Harry Vaandrager, *Aan barrels*

Inhoud

Een keurig meisje 9

Uitschot 39

New York 53

Zwaan 63

Expatriate 75

Saboteur 83

Hoofdredacteur 91

Nanny 111

Nirwana 123

Exit 131

Een keurig meisje

Het was mijn eerste baan. Publiciteitsmedewerker bij een kleine maar gerenommeerde uitgeverij. Een goede manier om in aanraking te komen met de literaire wereld. Ik droomde ervan daar ooit zelf deel van uit te maken, maar durfde dat niet te zeggen omdat ik bang was dat mensen me ijdel zouden vinden. Liever glipte ik via de achterdeur naar binnen. Dan zou ik vanzelf worden ontdekt door iemand die mijn talenten haarscherp zag en vastbesloten was deze in mij wakker te kussen. Dus verdroeg ik de tenenkrommende aanwijzingen van mijn bazin die mij de mores van haar wereld probeerde bij te brengen. Bij het opstellen van een persbericht sloeg ik de plank een keer volledig mis. Bazin herinnerde mij fijntjes aan mijn schrijfambities – die ik in een vlag van openhartigheid ter sprake had gebracht – en zette daar tussen de regels een venijnig vraagteken bij.

En wat deed ik? Ik boog mijn hoofd en schaamde me. Terwijl. De eerste keer dat ik haar knappe gezicht zag mijn nek-haren recht overeind gingen staan. Mijn antipathie was acuut

en onomkeerbaar. Ik had een hekel aan alles waar ze voor stond. Er was iemand die met het idee kwam een boek te maken met verstandelijk gehandicapten. Ze liep lichtpaars aan van opwinding toen ze de opdracht had binnengesleept. Alle huiveringwekkende clichés over ‘dit soort mensen’ passeerden de revue. Ze waren echt, spontaan, naturel. Misschien genoten ze wel meer dan wij. En, o horror: wij konden nog wel wat van ze leren.

10 Het was erger: ik snakte naar haar goedkeuring. Droomde ervan dat ze mij geweldig vond, goed, intelligent, leuk. Een vriendschap waardig. Daarvoor deed ik als zij. Ik ging netjes en stijlvol gekleed, niet te conservatief, niet te ordinair, net als zij, oefende me in sociale acrobatie, zorgde voor een sensueel maar fris parfum en droeg een minimum aan make-up. Als ze me vroeg of ik de lunch wilde regelen, bezorgde dat me een ijzige rilling. En wat deed ik? Ik schoot in de houding. Riep opgewekt: ‘Met plezier!’ Onderweg naar de bakker hapte ik naar adem, bevrijd van het verstikkende harnas van haar aanwezigheid.

Na een dag met haar in een ruimte te hebben verkeerd voelde ik me ziek. Ik vertelde verhalen waarmee ik mezelf boeiend probeerde te maken. Liet bekende namen vallen, gaf mijn vrienden en familie interessantere beroepen dan ze hadden. Arts werd bijzonder hoogleraar, journalist werd schrijver, psycholoog werd psychotherapeut.

Ik kreeg het warm als ze me een compliment maakte – wat

een enige oorbelletjes, een prachtige sjaal, wat ruik je heerlijk – en verguisde mezelf daar vervolgens om. Waarna ik bedacht dat ik haar wel iets soortgelijks cadeau zou kunnen geven. Dat heel terloops op haar bureau neerleggen, en zeggen: ‘Misschien is dit iets voor jou? Ik had het nog liggen.’ Ik heb het nooit gedurfd.

Als ik dat al niet durfde, hoe ben ik hier dan beland? Dat is de vraag. Als ik terugkijk en het hele verhaal oppervlakkig bezie zou ik zeggen dat ik handelde uit angst. Maar dat is een te makkelijke verklaring, al ben ik hoe dan ook geen moedig persoon.

11

De telefoon is eindelijk stil. Ik durf de stekker er niet uit te trekken, het antwoordapparaat moet gewoon aanspringen.

Ik zit bij het open raam met een glas wijn. Er slingert een dronken fietser over straat, ik kan zijn onregelmatige ademhaling horen. Binnen is het donker, licht kan ik nu slecht verdragen. De smaak van de rode wijn explodeert in mijn mond, ik kan me niet meer herinneren wanneer ik voor het laatst gegeten heb. Uit de laptop klinkt een monotone technobeat die wordt doorsneden door sireneachtig geloei. Wild in Captivity. Ik ben niet in staat me te verroeren. Drink tot ik mijn ogen niet meer open kan houden. De kater blijft al weken uit.

Elke dag ruim ik de post op. Beantwoord ik haar mails. De benedenbuurvrouw loert. Op reis, zeg ik en glimlach. Zaken. Ze gromt terug bij wijze van antwoord. Ongevaarlijk, deze vrouw. Haar loeren heeft met iets anders te maken. Sommige mensen zien me. Ik ver-

trouw jou niet, siste ze me een keer toe in het voorbijgaan. Voorzichtig bracht ik toen mijn hoofd naar haar oor. Ik bijt zachtjes, net niet door. Er gleeed een machteloze traan over haar wang.

Het is nooit mijn bedoeling geweest de rollen om te draaien. Of misschien ook wel. Nu het eenmaal zover is voelt het in ieder geval niet alsof ik ergens in geslaagd ben. Het moment dat ik boven haar stond was vooral eenzaam.

12 Hij was oud. Ooit aantrekkelijk, wellicht. Een vooraanstaand literair criticus. De eerste keer dat ik hem ontmoette schudde hij mijn hand zonder me aan te kijken en toen ik aanbood zijn jas aan te nemen hing hij deze over mijn arm alsof ik een kapstok was. Het liefst had ik hem een trap in zijn knieholte gegeven, maar in plaats daarvan bedankte ik hem.

De criticus en zij gingen haar kantoor binnen, hij had zijn hand op haar net wat te dikke, middelbare heup gelegd. Ik glipte de wc binnen met de jas nog over mijn arm. Het was een ranzig vod, de kraag grijsbruin van het vuil. Toch kon ik het niet laten eraan te ruiken. Sigarettenrook, oud zweet. Oude huid. Ik moest kokhalzen. Daarna deed ik het nog een keer, net zo lang tot ik eraan gewend was.

Tijdens een 'borrel' zag hij me staan. Waarschijnlijk door een combinatie van de vele glazen wijn die hij naar binnen had gegoten en mijn rokje. Zij was naar huis gegaan met hoofdpijn, ik moest tot het eind blijven om het gezelschap, een allegaartje van onsuccesvolle schrijvers en personeel, uit-

geleide te doen. Het rokje was niet overdreven kort.

Toen ik de bakjes nog eens bijvulde met verse macadamia-noten legde hij zijn hand op mijn heup, net zoals ik hem die ene keer bij haar had zien doen. Ik onderdrukte een golf van misselijkheid en glimlachte naar hem, precies zoals zij dat deed: kwajongensachtig maar gepast. Weerzinwekkend. Zij. Ik. Die avond kneedden zijn handen – dezelfde handen die elke week een schrijver naar God tikten – mijn billen alsof ze van deeg waren. Ze waren niet van deeg maar van rubber en te klein bovendien voor zijn greep. Ik kon merken dat hij anders gewend was en dacht aan haar, hoe ik de volgende dag koffie zou brengen, dat alles gewoon zou lijken maar nooit meer zou zijn. Het was een kwestie van tijd. En het was aan mij. Voor het eerst in jaren keek ik ergens naar uit. De criticus vatte mijn opgewekte stemming op als aanmoediging en scheurde mijn onderbroek van m'n billen.

13

Zoals vaker met scharnierpunten in mijn leven, momenten waarop allesbepalende keuzes worden gemaakt, heb ik geen idee wat dat punt precies is geweest. Waarschijnlijk was het ook niet één moment, maar waren het een heleboel kleine momenten die uiteindelijk hebben geleid tot de situatie waar ik me in bevind. Een situatie waarvan het lijkt of die me opgedrongen is en waarmee ik niks te maken heb, behalve dan dat ik zelf alle noodzakelijke stappen heb gezet die leidden tot de totstandkoming ervan. Het gebeurt me regelmatig. Dat ik wakker word naast iemand die ik niet ken, verward en beurs. Dat ik

haar d'r kwaaië dronk op me laat botvieren, 's nachts aan de telefoon, omdat er iets mis is gegaan – een van haar auteurs is de grond in geschreven, ze is niet uitgenodigd op een belangrijk feestje – en ze het op de een of andere manier in haar hoofd heeft gehaald dat ik daar iets mee te maken heb, waarna ik door het stof ga, op de fiets spring en een pakje sigaretten voor haar koop en bij haar aflever. 'Leg het maar op de stoep.' En dat doe ik. Ik zorg ervoor dat het pakje niet opvalt voor een toevallige voorbijganger, dat het droog ligt en ze erbij kan zonder een voet over de drempel te hoeven zetten. Met het zweet in mijn handen fiets ik terug naar huis. Jankend. Woedend. Mijn leven is een aaneenschakeling van momenten die niet de bedoeling waren. Maar zo ver van mijn gedroomde pad als nu ben ik nog nooit geraakt.

Als ik toch zo'n moment uit zou moeten kiezen, dan zou ik kunnen zeggen dat het begon toen de criticus aanbelde op die verstikkende zomeravond.

Ook al wist ik niet exact waar ik op hoopte of wat ik vreesde, de volgende ochtend stapte ik met bonzend hart haar kantoor binnen. Ik had extra mijn best gedaan op haar cappuccino, het schuim was weldadig stevig zodat er een theelepeltje op kon rusten, zoals het hoort. Het colbertje dat ik droeg was van een merk dat zij me had aangeraden. De criticus had in mijn nek gebeten. Nonchalant had ik een sjaaltje, van hetzelfde merk, om mijn hals gedrapeerd.

Ze was aan het bellen en glimlachte vaag toen ik de koffiemok op het onderzettertje zette. Ik draalde een paar secon-

den, friemelde aan mijn sjaaltje en snoof voorzichtig haar parfum op dat nadrukkelijk in de ruimte hing. Ondertussen gleed mijn blik over de foto's aan de wand, vertrouwde beelden inmiddels waar ik maar naar bleef kijken, alsof ik me haar op die manier eigen kon maken. Het waren foto's waarop zij te zien was in verre oorden, in het hart van een Chinese metro-pool, op een tropisch eiland, op een besneeuwde bergtop, voor een bedoeïenentent in een woestijn. Overal hetzelfde ge-bruinde smoelwerk met de gebeitelde lach. Haar geluk was een fort.

15

De moedeloosheid die me elke ochtend overviel als ik haar verliet omdat het me weer niet gelukt was iets in beweging te zetten – bij haar, bij mezelf, tussen ons – werd opzij geveegd door het besef dat ik een spion binnen had. Zelfs toen ze ons dagelijkse overleg afzegde bleef mijn goede humeur intact. En toen er vervolgens een hijgerig sms'je van de criticus bin-nenkam – een haiku-achtig bedoelde lofzang op mijn bil-len – liep ik de rest van de dag met een verweesde grijns op mijn gezicht rond.

De bel. Van de schrik laat ik mijn plas lopen. De natte warmte ver-spreidt zich langzaam in de stugge stof van mijn spijkerbroek, de scherpe urinegeur prikt in mijn neus. Ik laat de broek van me afglij-den en gooi 'm in de badkuip omdat ik bang ben dat de lucht zich via de kieren van het huis door het trappenhuis verspreidt. Ik gris een vuile onderbroek uit de wasmand. Het is er een van haar, een laven-

*delkleurige met een strookje geborduurde roosjes dat het kleine hari-
ge driehoekje bedekt, ik heb het net zo geschoren als zij, de rest is van
doorzichtig kant. Ik doe de deur van de badkamer dicht en ga languit
op de vloer liggen. Voor het eerst in mijn leven probeer ik te bidden.*

16 Ik wist niet hoe ik mijn paard van Troje zou gaan inzetten. Tot die tijd mestte ik hem vet. Ik liet soms weken niks van me horen, waarna ik onaangekondigd voor hem stond. Hij bewoonde een bovenwoning in een kapitaal pand in het hart van de stad, al na twee ontmoetingen gaf hij me een sleutel, de verliefde dwaas. Ik ging zijn huis binnen, besloep hem van achter en verslond hem wanhopig alsof we de twee laatst levende zielen op aarde waren.

Of ik het erg vond dat hij haar nog zag. We lagen op de grond, hij had een haardvuur gemaakt en goot cognac in mijn keel om het me te leren drinken. De alcohol zorgde voor kippenvel op mijn huid waarmee ik mijn status als braaf meisje verder vervolmaakte. Mijn tepels schuurden tegen de ruwe stof van mijn overhemd – zijn overhemd, dat vond hij ontroerend. Even dacht ik een traan in zijn ooghoek te zien glinsteren. Ik rilde van ergernis. Zijn kwetsbaarheid maakte me razend.

Ik acteerde gekrenktheid. Alsof ik niet wist van hun wekelijkse ontmoetingen. Alsof zij niet de reden was dat ik mijn neus in zijn oude vlees begroef, mijn handen over zijn onfris- se huid liet gaan, het kokhalzen wist te onderdrukken wan-

neer ik zijn halfzachte geslacht in mijn mond nam.

Zijn gezicht, dat van een groteske lelijkheid was, leek in lichterlaaie te staan. Nog even en hij zou in janken uitbarsten. Dat mocht niet. Hem troosten zou ik niet op kunnen brengen. Ik glimlachte, voorzichtig, gevaarloos, zoals een verlegen kind naar een vreemde.

‘Ik begrijp het,’ zei ik.

‘Ze is zo eenzaam.’

Weer leek de criticus in huilen uit te barsten. Het schijnheil. Om te voorkomen dat hij het voor elkaar kreeg er een traan uit te persen omdat hij zijn eigen bullshit ging geloven duwde ik zijn gezicht tussen mijn benen.

Ondanks het emotionele geweld van zijn verliefdheid vermoedde de criticus een adder onder het gras. Maar juist omdat hij verliefd was dacht hij de adder te kunnen verleiden en trotseren.

‘Wil je me misschien eens iets laten lezen?’ vroeg hij op een middag toen we met rauwe huid naast elkaar lagen op zijn verwaarloosde dakterras. Ik keek in de blauwe leegte boven me, het maakte duizelig, de diepe hoogte. ‘Ik weet dat je schrijft,’ zei hij. Het was plagerig bedoeld, maar het klonk krampachtig.

Ik herkende onmiddellijk de ruilhandel en deed of ik schoorvoetend akkoord ging. Nu was er een impliciet contract. Het maakte mijn speelruimte alleen maar groter.

Er zijn mensen in het trappenhuis. Het loeder van beneden moet de voordeur open hebben gedaan. Ik probeer door mijn buik adem te halen, zoals ik heb geleerd in het yogaklasje waar ze me mee naartoe had genomen. Ze leende me een yoga-outfit, een broek en een shirt van een soepele stof, grijs en oudblauw. Als het me beviel kon ik zelf wat aanschaffen, ze wist waar je de goede spullen kon krijgen. We lagen naast elkaar op onze rug terwijl de yogajuf om ons heen liep en ons zei dankbaar te zijn voor deze dag. Voorzichtig draaide ik mijn hoofd en keek naar haar. Ze riep deernis op, hoe ze daar lag, in zo'n belachelijke yogapose. Ze leek echt te geloven dat ouder worden een state of mind was in plaats van een biologische onvermijdelijkheid.

Ik ga voorzichtig wat verliggen. Er bonst iemand op de deur.

Ik was nog steeds dezelfde, dacht ik. Gedroeg me opgewekt maar niet overdreven vrolijk, was ijverig en stelde vragen om mijn leergierigheid te tonen. Vragen waar bewondering in doorklonk, voor haar werk, haar leven. Wat had ze gestudeerd, hoe kwam ze in dit vak terecht, van wie had ze het meest geleerd. Hoe zou ik zo goed kunnen worden als zij. Deze vragen stelde ik wanneer ze me bij zich uitnodigde voor de ochtendkoffie. Ik zat op een leren designstoel, voeten naast elkaar op de grond, rug recht en mijn handen om de koffiemok gevouwen, kapot te gaan van het ongemak. Haar ruime en lichte kantoorruimte schreeuwde succes, de meubels, de kunst aan de muur – alles precies goed. Vanuit haar kamer leek zelfs het weer beter. En hoe zorgvuldig ik mijn kleren ook

gekozen had die ochtend, hoeveel aandacht ik ook had besteed aan mijn haar, mijn make-up, mijn handen, alles aan me leek afgetrapt en goedkoop.

Haar commentaar, dat in het begin nog voornamelijk ging over de manier waarop ik me presenteerde – de telefoon opnam, mijn mails beantwoordde, mensen begroette –, ontving ik als een waardevol cadeau. Alsof ik wilde laten blijken hoe blij ik was dat ze de moeite nam me iets te leren, een beter mens van me te maken. Een representatiever mens. Wierp ze me een complimentje toe, dan gedroeg ik me als een hond die zijn baasje weer ziet na te lang alleen te zijn gelaten.

19

Aan het eind van een werkdag had ik minimaal een fles wijn nodig om de gore smaak in mijn mond weg te spoelen. In het weekend ging ik uit, alleen, omdat ik mezelf niet in de hand had. Met mijn ziel onder mijn arm doolde ik door het bomvolle centrum. Er werd naar me gelachen door het uitgaanspubliek, hun kleren eerst nog schoon en recht om het lijf, geurend naar verse haarlak, parfums, poeder. In de loop van de avond veranderde er iets. Ze werden dronken, de sfeer werd grimmig. Er werd nu om me gelachen en ik lachte schaaftig mee. Liet me aanraken. Mijn dociele houding riep agressie op. Pas na een stortvloed van kleverige monden en ruwe handen ging ik naar huis, beurs gebeukt en smerig was ik voor even verlost van de walging.

De maandag erna verscheen ik weer op mijn werk en zorgde ik ervoor zo min mogelijk op te vallen. Ze moet iets aan me

gemerkt hebben. Maar niet genoeg. Anders had ze me nooit zo dichtbij laten komen.

‘Ben je tevreden met je huidige woning?’

20 We dronken wijn in haar kantoor. Het was vijf uur, vrijdagmiddag, en ze had zin gehad in een borreltje. De enigen die hun snor niet hadden durven drukken waren ik, Jona, een zwaarlijvig meisje dat net zo’n hekel aan haar had als ik maar met wie ik het daar niet over kon hebben, en een jonge stagiair van begin twintig met zo’n wankel mentale constitutie dat ik vergeleken met hem een baken van rust leek. Meerdere keren per dag onderdrukte ik de neiging hem te adviseren om op de vlucht te slaan omdat ik bang was dat hij deze stageplek niet zou overleven. Soms wierp ik automatisch een blik op zijn kruis, in de verwachting daar een donkere plek te zien. Rupert heette hij.

Ik keek haar glimlachend aan terwijl ik ondertussen koortsachtig nadacht over haar vraag. Was het een opmaat tot een praatje over niks, bedoeld als achtergrondmuziek terwijl we ondertussen de witte wijn wegwerkten, een manier om via een omweg iets te weten te komen over mijn leven om me vervolgens te strikken voor een of ander rotklusje in het weekend? Of wilde ze oprecht iets meer over me te weten komen? Die laatste mogelijkheid kon ik meteen wegstrepen. Rotklusje of achtergrondmuziek dus, maar omdat ik in beide gevallen niet zo snel kon beredeneren welk antwoord dan ge-